

Leo Trotskij
(1923)

Till frågan om krediter med det fasta kapitalet som säkerhet

1. Det materiella styrkeförhållandet, dvs den inbördes relationen mellan statligt och privat kapital, har naturligtvis avgörande betydelse för kampen mellan den nationaliserade och den privata ekonomin. Frågan om det ena eller andra kapitalets inre struktur, om på vilket område det används och frågan om kapitalets verksamhetsform (finanskapital, handelskapital, industrikapital), samt frågan om industrikapitalets inre struktur (fast eller rörligt kapital) är en andrahandsfråga.
2. Men det statliga kapitalets stora dominans över det privata kan gå helt förlorad under denna kamp, därest det statliga kapitalet har en orationell struktur. En felaktig struktur kan vara en oriktig fördelning av kapital mellan fast och rörligt kapital inom en och samma industribransch.
3. Det är fullkomligt uppenbart att om våra industriella tillgångar bara bestod av fast kapital, dvs av fabriksbyggnader och maskiner utan något rörligt kapital, dvs utan bränsle, råvaror och arbetslöner, skulle staten oundvikligen lida nederlag i kampen med privatkapitalet (givetvis under förutsättning att det sistnämnda har en korrekt inre struktur) – även om privatkapitalet i allmänhet vore mångdubbelt mycket mindre än det statliga till sin volym.
4. Det vore en grov fetischism om vi trodde, att nationalisering består av att staten lägger beslag på maskiner och fabriksbyggnader. När det gäller en socialistisk ekonomis utveckling betyder nationalisering, att staten garanteras möjligheter till produktion och utvidgad reproduktion i staten tillhöriga företag. Det betyder att staten i vissa fall och inom vissa gränser kan finna det fördelaktigt att omvandla en viss del av det fasta kapitalet till rörligt kapital. Faktiskt har vi slagit in på den vägen genom systemet med koncessioner, arrenden och blandföretag. Det är också fullkomligt klart, att samma slags politik också kommer att sprida sig till kredit-systemet. Eftersom kreditgivning är ett medel för att fördela och omfördela materiella resurser mellan olika grenar av ekonomin och företagen, måste kreditssystemet bidra till att skapa korrekta proportioner mellan fast och rörligt kapital.
5. Om statliga företags rätt att erhålla krediter begränsas till att gälla bara inom ramarna för det rörliga kapitalet begår vi ett fruktansvärt misstag såväl principiellt som praktiskt: a) huvudskälet till att statliga företag ansöker om krediter är nämligen bristen på rörligt kapital. Att under sådana förhållanden föreslå dem krediter med utgångspunkt enbart i det rörliga kapitalet betyder att vi skickar dem från Pontius till Pilatus, dvs berövar dem alla kreditmöjligheter; b) eftersom den centraliserade ”planen” under krigskommunismen inte klarade av uppgiften att fördela resurserna så att oavbruten drift inom industrin kunde garanteras – och vi för att klara av den uppgiften var tvungna tillgripa marknadsmetoder – betyder ett förbud mot kreditgivning med det fasta kapitalet som säkerhet, att vi nollställer en av de viktigaste metoderna för den nya ekonomiska politiken.
6. Det finns otvivelaktigt en fara för att kreditgivning med det fasta kapitalet som säkerhet skulle kunna leda till, att ett större antal industriföretag övergår i privata händer, men den faran uppkommer inte för att man får krediter med fabriksbyggnader och maskiner som säkerhet, utan därför att dessa fabriksbyggnader och maskiner utnyttjas på ett illa skött sätt. I vilken omfattning och under vilken titel man än erhåller kredit, kräver ett förlustbringande arbete ofelbart, att detta företag antingen läggs ned eller att medel utifrån tillskjuts i det-samma.
7. Det är helt riktigt, att staten på det här området inte kan erkänna marknadens lagar som en

kategorisk och sista instans. Men det gäller i så fall inte bara denna krediteringsordning – utan faktiskt generellt sett all vår ekonomiska verksamhet. Om vi i varje ögonblick erkände marknaden som sista instans skulle vi vara tvungna att klappa igen verksamheten längs våra järnvägar. Staten griper in utifrån en bredare plans synvinkel och så att säga korrigerar arbetet på dagens marknad. Detsamma gäller också de statliga industriföretagens skuldsättning: i den händelse staten anser det livsviktigt att behålla sitt konkursmässiga företag, kommer staten under en viss tid att amortera på dess skulder. Staten måste under alla förhållanden ha den fulla rätten att handla på det sättet.

8. Det måste medges, att det vore oförsiktigt om vi gav *enskilda företag och trust*er rätten att på egen hand utställa bindande åtaganden i en omfattning som sträcker sig till hela dess egna kapital. Här behövs måhända begränsningar som dikteras av ekonomiska försiktighetskäl men ingalunda av någon slags fetischering av det fasta eller det rörliga kapitalet. Med andra ord skulle vi ex.vis kunna fastställa att en trust har rätt att ta krediter till värdet av en femtedel eller en tiondel av den fasta egendom staten ställt till dess förfogande (detta bråktal kan varieras för olika industribranscher). För att få större krediter måste tvisten ansöka om godkännande hos högre stående organ (säg hos Högsta folkhushållningsrådet med Gosplans kännedom, med rätt att i vissa fall klaga hos STO).

9. Emellertid bör vi hålla i minnet, att krediterna ingalunda och ovillkorligen måste komma just från kapitalister. I de allra flesta fall kan företagets kreditering ordnas hos andra statliga företag eller institutioner. Man kan mycket väl tänka sig, att ex.vis en papperstrust levererar papper till ett tryckeri eller en typografisk trust på kredit med tryckeriutrustningen som säkerhet och att den på det sättet har ett antal tryckerier i sina händer. Ett kreditsystem med fast kapital som säkerhet är alltså i detta fall ett medel för enskilda företags övergång från den ena trusten till den andra. Här föreligger inga farligheter. Tvärtom är det ett av de mest funktionella sätten att göra genomgripande förändringar i våra tvister och att skapa mer livsdugliga och organiskt sammansatta företag.

L. Trotskij

12 februari 1923

Översättning (från ryska): Kjell Berglund mars 2001